

İSED

İlim, Sanat ve Edebiyat Dergisi

Cilt II, Sayı 2, Aralık 2022

Makale Adı /Article Name

ZÜLFÜ LİVANELİ'NİN BALIKÇI VE
OĞLU ROMANINDA GÖÇ UNSURU

IMMIGRATION ELEMENT IN
ZÜLFÜ LİVANELİ'S NOVEL
BALIKÇI VE OĞLU

Yazar

Fatma ÇAVDAROĞLU

Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek
Lisans Öğrencisi

e-mail: fatmacavdaroglu@gmail.com, ORCID NO: 0000-0003-0602-2043

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 05 Kasım 2022

Kabul Tarihi: 25 Kasım 2022

Yayın Tarihi: 31 Aralık 2022

Kaynak Gösterme

Çavdaroğlu, F. (2022). Zülfü Livaneli'nin Balıkçı ve Oğlu Romanında Göç Unsuru. *İlim, Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 2 (2), s.63-68.

Ek Beyan: Yazar etik kurulu onayı belgesinin gerekmediğini belirtmiştir.

İlim, Sanat ve Edebiyat Dergisi

Cilt II, Sayı 2, Aralık 2022

Özet

Göç, yüzyıllar boyu süregelen bir unsur olarak insanlığın hayatında var olmuştur. Göç unsuru, kişilerin yaşadıkları yerlerden gitmeye karar verdikleri anda başlayarak göç sonrasında hayatlarını devam ettirdikleri yerlerde de kendisini hissettiren ve bireyi ve toplumu etkileyen bir duygu, olgu olarak karşımıza çıkar. Göçü ve göç eden kişileri tanımlamada, iç-dış göç, ekonomik-siyasi göç, sürekli-geçici göç, gönüllü-zorunlu göç gibi değişik göç tanımları yapılabilir. Göçün ekonomik, sosyolojik, psikolojik nedenleri ve sonuçları vardır. Göç etmek kişisel bir eylem gibi görülecek olsa bile ortaya çıkışı, arada geçen süreç ve sonucu bakımından muhakkak toplumsallığa bağlıdır. Birey, toplumun en önemli parçalarındandır. Göç olgusu bireyin ve toplumun konu alındığı bütün bilimlerin araştırma sahası haline gelmiştir. Sanat da bireyin olduğu her yerdedir denilebilir. Bu nedenle insana bağlı ve insan merkezli eylem olan göç unsuru da edebiyatın dışında tutulmamıştır. Geçmişten günümüze toplumun bir parçası olan sanatçılar gerek konu olarak göç unsuruna eserlerinde yer vermişlerdir. Türkiye'den Almanya'ya yapılan göçler sonucunda ortaya çıkan "göçmen edebiyatı" terimi ve bu edebiyat içine dahil edilen eser vermiş olan yazarlar karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde ise başta Suriye olmak üzere Orta Doğu'dan gelen göçmenler gerek transit geçiş noktası olarak gerekse yerleşmek üzere Türkiye'yi seçmeleri Türk edebiyatında son yıllarda daha fazla göç konulu eserler verilmesini etkilemiştir. Buradan toplumsal olayların edebiyatı etkilediğini görmek mümkündür. Kendisi de göç etmek zorunda kalan ve hayatının bir dönemini göçmen olarak geçiren Zülfü Livaneli son zamanlarda göç mücadelesinin ağır sonuçlarına, göçün hayatlara etkisine *Balıkçı ve Oğlu* adlı romanında yer verir. Bu çalışmada Zülfü Livaneli'nin *Balıkçı ve Oğlu* romanı göç olgusu çerçevesinde ele alınıp incelenmiştir.

Anahtar Kelime: Göç, göçmen, Zülfü Livaneli, Balıkçı ve Oğlu

Abstract

Migration has existed in the life of humanity as an ongoing element for centuries. The element of migration emerges as a feeling and phenomenon that makes itself felt in the places where people continue their lives, starting from the moment they decide to leave the place they live, and affects the individual and the society. Different definitions of migration such as internal-external migration, economic-political migration, permanent-temporary migration, voluntary-forced migration can be made to define migration and people who migrate. Migration has economic, sociological and psychological causes and consequences. Even though migrating may be seen as a personal act, it is bound to be social in terms of its emergence, intervening process and outcome. The individual is one of the most important parts of society. The phenomenon of migration has become the research field of all sciences that focus on the individual and society. It can be said that art is wherever the individual is. For this reason, the element of migration, which is a human-based and human-centered action, has not been excluded from literature. Artists, who have been a part of society from past to present, have included the element of migration as a subject in their works. The term "immigrant literature", which emerged as a result of the migrations from Turkey to Germany, and the authors who wrote works included in this literature appear before us. Today, immigrants from the Middle East, especially Syria, choosing Turkey both as a transit point and to settle, have affected the publication of more migration-themed works in Turkish literature in recent years. From here, it is possible to see that social events affect literature. Zülfü Livaneli, who had to immigrate herself and spent a period of her life as an immigrant, gives place to the heavy consequences of the migration struggle and the effects of migration on lives in her novel *Balıkçı ve Oğlu*. In this study, Zülfü Livaneli's novel *Balıkçı ve Oğlu* is handled and analyzed within the framework of migration.

Key Words: Migration, migrant, Zülfü Livaneli, Balıkçı ve Oğlu

Giriş

Göç, yüzyıllar boyu süregelen bir etkinlik olarak insanlığın hayatında var olmuştur. Göç kavramının en genel tanımı “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma” (Türkçe Sözlük, 2011: 954) şeklinde yapılır. Gordon Marshall'a göre tanım “Göç (az veya çok) bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini içerir.” (Marshall, 2005: 685)

Göç; ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir. (Yalçın, 2004: 13) Sebebi ne olursa olsun göç, bir coğrafyadan başka bir coğrafyaya taşınma ve yerleşmek istenilen yeni alanda yaşama tutunma hareketidir. (Can, 2011)

Göç unsuru, kişilerin yaşadıkları yerlerden gitmeye karar verdikleri anda başlayıp hayatlarını yeniden kurmak için gittikleri yerlerde de kendisini hissettiren bir duygu, olgudur. Göç yalnız fiziksel mekân değişikliği olarak kalmayıp sosyal yapıyı da derinden etkileyen bir olgu olarak karşımıza çıkar. Göç eden bireyler bu etki sonucunda ilişkilerini yeniden yapılandırmak zorundadır. (Adıgüzel, 2016: 1-2)

Göçü ve göç eden kişileri iç-dış göç, ekonomik-siyasi göç, sürekli-geçici göç, gönüllü-zorunlu göç şeklinde tanımlanır. (Gürkan, 2006) Göç, ülke sınırları içinde olup olmamasına bağlı olarak iç ve dış göç olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkar. İç göçler, çeşitli nedenlerden dolayı ülkenin sınırları içerisinde kişi veya kişilerin köyden köye, köyden kente, kentten kente, kentten köye yapmış oldukları yer değişikliğidir. Dış göç ise kişi veya kişilerin yerleşmek ya da çalışmak için ülke sınırları dışına çıkarak başka bir ülkeye yapmış oldukları yer değişikliğidir. Bu iki göç türü dışında iradeye bağlı olarak zorunlu-gönüllü, göç edilen yerde geçirilecek süreye bağlı olarak geçici- daimî ve göç edilen/edilecek olan ülkelerin yasalarına uygunluğuna bağlı olarak düzenli- düzensiz gibi göç türleri de bulunmaktadır. Göç ister gönüllü ister zorunlu olsun, ülke içinde veya uluslararası boyutta olsun; bireyin doğup büyüdüğü, alışmış olduğu yerleri terk etmesini ve yabancı olduğu yerlere yerleşmek üzere gitmesini gerektirdiği için, kendi içerisinde birçok riski barındıran bir süreçtir. (Adıgüzel, 2016: 3)

Göç süreci ve sonrası beraberinde bazı sorunları da getirebilir. Göçün nedenleri gibi sonuçları da ekonomik, sosyal, bireysel veya siyasi olabilir. Bu süreçte yaşanan zorluklar; yaşanan ortamların sağlıksız oluşu, düşük gelir, sigortasız çalışma, beslenme yetersizlikleri, dil engelleri, hizmet alabileceği kurumları bilememe, yoğun stres, sosyal destek azlığı, önyargılar, yanlış anlamalar, kültürel şok ve bunlara bağlı olarak yaşanan yalnızlık, yabancılaşma, ötekileştirme, damgalanma gibi duygusal problemler olarak söylenebilir. (Solgun ve Durat, 2017)

Geçmişten bugüne değin Türkiye’de göç hareketliliği söz konusudur. Türklerin geçmişte konargöçer bir yaşam tarzına sahip olmaları; yazlak, yaylak, güzlek, kışlak olarak farklı yaşam alanları kullanılmasını beraberinde getirir. Yazlak ve kışlak hayata sahip insanların dağlardan ovalara, ovalardan da dağlara uzanan bir göç hareketliliği vardır. (Gürkan, 2006)

Osmanlı İmparatorluğu döneminde ele geçirilen topraklardaki yerleşim alanlarının yeniden canlandırılması amacıyla buralara yapılan nüfus hareketliliği yani iskân politikasının benimsenmesi iç göçte örnek olarak verilebilir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte ülkemizde görülen en önemli göç hareketi 30 Ocak 1920’te Lozan’da imzalanan “Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol”ü sonucunda ortaya çıkan nüfus mübadelesi sayılabilir. (Yalçın, 2004: 105-106)

İkinci Dünya Savaşı zamanında Almanya ile yapılan işçi anlaşması sonucunda Türkiye'den Almanya'ya göçen işçiler dış göç hareketliliğine en başta verilebilecek örneklerdendir. (Adıgüzel, 2016: 65) Hayriye Erbaş'a göre, dönemin temel göç kalıbı, "işçi/emek" göçü idi ve egemen düşüncesi ise uluslararası göçün "geçici" olduğu ve bu göçmenlerin planladıkları hedeflerine ulaştıktan sonra kendi ülkelerine geri dönecekleri yönünde idi. (Erbaş, 2019: 9)

Türkiye, konumu dolayısıyla transit göç noktasındadır. Günümüzde ise iç ve dış göçlerden daha çok gözlemlenmekte olan genellikle Orta Doğu ve Orta Asya ülkelerinden Avrupa'ya transit geçmek isteyen göçmen hareketleri gözlenmektedir. Gerek bu geçiş esnasında Türkiye'nin sınırları içerisinde gerçekleşen hadiseler gerekse Ortadoğu'dan ve Orta Asya'dan gelen göçmenlerin durak noktası olarak Türkiye'yi seçmesi artık toplumumuzu etkilemektedir. Dolayısıyla transit göç hareketliliği edebiyatımızı ilgilendiren bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. (Cihangir, 2020: 26)

Son yıllarda gerçekleşen bu hareketlilik Türkiye toplumunu da oldukça etkilemiştir. Özellikle Suriye'den savaş dolayısıyla gecen göçmenler ve Afganistan'dan gelen göçmenler ile toplumda meydana gelen hareketlilik toplum düzenini etkilemiş. Bu konu daha çok sosyolojinin çalışma alanı olarak görülebilir. Ancak edebiyatın toplumla olan ilişkisinde ötürü yazarlar eserlerinde bu konuyu işlemişlerdir.

Edebiyat ve Göç

Göç unsurunun görüldüğü ilk edebî tür olarak karşımıza destan çıkmaktadır. Bu nedenle göç-edebiyat ilişkisinin tarihini oldukça eskilere götürmek mümkündür. Özellikle Türk tarihinde çeşitli Türk boylarının geniş coğrafyalara yayıldığını ve sıklıkla yer değiştirdiklerini düşünürsek, Türk destanları arasında göç olgusunu da içine alan birçok örnek vermenin mümkün olduğunu görürüz. (Akgün, 2015/2: 71) Göktürklerle ait *Ergenekon Destanı* ve Uygurlara ait olan *Göç Destanı* önemli örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Klasik Türk edebiyatı döneminde hicretnâme türünde verilmiş olan eserler göç unsurunu işleyiş bakımından önem taşır. Ayrıca Hz. Muhammet'in Miraç'a çıkma hadisesini anlatan miraciye türündeki eserlerde ise tam olarak göç işleniyor denilemezse de göç ile bağlantılı olduğu söylenebilir. (Akgün, 2015/2: 73)

Türk edebiyatında göç denildiği zaman Almanya'ya yapılan göçlerin işlendiği eserler çoğunluktadır. Ancak Avrupa'ya yapılan bu göçler sonuç olarak "sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Kimlik sorunu, köksüzleşme gibi uç noktalara kadar ilerleyen bu sorunlar, birçok alandan farklı çalışmaların konusu haline gelmiştir." (Çavuş, 2020: 28)

Göçmen edebiyatının birinci kuşak temsilcileri arasında Bekir Yıldız, Fethi Savaşçı, Aras Ören, Güney Dal, Yüksel Pazarkaya, Fakir Baykurt, Dursun Çam, Adalet Ağaoğlu, Fahri Özcan, Ali Arslan, Alev Tekinay; ikinci ve üçüncü kuşağın önemli temsilcileri arasında da Zafer Şenocak, Zehra Çırak, Yade Kara, Kemal Kurt, Şinasi Dikmen, Habib Bektaş, Emine Sevgi Özdamar, Arif Pirinççi, Serdar Somuncu, Tekin Sönmez, Sadık Yemni gibi yazarlar karşımıza çıkar. (Çakır, 2021)

Orhan Kemal'in *Bereketli Toprak Üzerinde* adlı romanı, Yaşar Kemal'in *Orta Direk*, *Yer Demir Gök Bakır*, *Ölmez Otu* adlı romanları iç göçü konu alan eserler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sanat insanın olduğu her yerdedir. İnsana bağlı ve insan merkezli eylem olan göç unsuru da edebiyatın dışında tutulmamıştır. Sanatçılar konu olarak göç unsuruna eserlerinde yer vermişlerdir. Yukarıda bahsedilen bütün bu göçlerin dışında bir de manevi göç vardır. Bir insanın bir kalpten göç etmesi, insan hâlâ yaşarken ruhun bedenden göç etmesi ve bir canlının bu dünyadan göç etmesini örnek verebiliriz. Bu makalede, Zülfü Livaneli'nin son çıkan kitaplarından biri olan *Balıkçı ve Oğlu* romanındaki göç unsurundan, göçün aile ve anne üzerindeki etkisinden söz edilecektir.

1. BALIKÇI VE OĞLU'NDA GÖÇ

Zülfü Livaneli'nin yazmış olduğu *Balıkçı ve Oğlu* romanı İnkılap Kitabevi tarafından 2021 yılında basılmıştır. Ege'nin sahil kasabalarının birinde balıkçılık yaparak hayatını devam ettiren Mustafa ve Mesude çiftinin özelinde toplumun sorunlarına değinilen bir romandır. Mustafa ve Mesude çiftinin çocukları Deniz, babası Mustafa ile denize açıldığı bir gün fırtına çıkması sonucu denizde kaybolur. O günden sonra pek de mutlu bir hayat sürmeyen çiftin hayatı yine denizin onlara getirdiği bir bebekle dalgalanmaya başlar.

Mustafa geçimini baba mesleği olan balıkçılıkla sağlar. Balıkçılık onun için sadece para kazandığı bir iş değildir. Doğayı, denizi, balıkları seven, sakin ve iyi niyetli bir karakter olarak karşımıza çıkar. Sabah erkenden denize açılır, balıklarla konuşur. İşi balıkçılık olmasına karşın tuttuğu balıkları denize geri bırakır. Mesude ile mutlu evlilikleri ve Deniz adında bir çocukları vardır. Mustafa ve Mesude çifti çocukları Deniz'i denizde boğularak kaybetmiştir. Mustafa bu olaydan sonra içine kapanmış, kendi halinde biri olmuştur. Mesude ile evlilikleri ise bu ölümden sonra kötüye gitmiştir. Mustafa yine denize açıldığı bir gün teknesine sert bir şey yavaş bu suyun yüzeyine çıkmış bir kadındır, Mustafa şok geçirir. Bu kadını jandarmaya teslim etmek için teknenin içerisine alır. Tekrar yol alır yine aynı durumla karşı karşıya kalır, bu kez de bir erkek cesedir, bunu da alıp tekneye bırakır. Bu durum karşısında Mustafa bir göçmen botunun battığına kanaat getirir. Tüm bunları düşünürken bir de bebek görmüştür. Çocuğun yaşadığını anlayınca onu kurtardığı için sevinir. Çocuğa kanı kaynar. Çocuk hasreti çeken Mustafa bebeği eve götürmeye karar verir. Jandarmalara kadın, erkek cesedini teslim eder, daha sonra evine gider. Eşi bebeği görünce şaşırır, Mustafa eşine durumu anlatır. Mustafa gibi kendisi de çocuk özlemine çeken Mesude önce mutlu olur daha sonra bu durum fark edilirse başlarının belaya gireceğini söyler. Olaylar tam da Mesude'nin söylediği gibi olur. Bir süre sonra bebeğin annesinin yaşadığı öğrenilir. Mesude bebeği annesine verir. Mustafa hapse girer. Daha sonra avukatın yardımlarıyla Mustafa serbest bırakılır. Ancak Mustafa ile eşi küslerdir. Mesude annesinin yanında yaşamaya başlamıştır. Bir gün Mesude otururken resmi bir araçla birkaç kişi gelir. Bu kişilerin gelme sebebi bir zamanlar sahiplendikleri asıl adı Samir olan bebekle ilgilidir. Samir bebeğin annesi çocuğuna bulunduğu göçmen şartlarından dolayı iyi bakamayacağını bundan dolayı çocuğunu Mustafa ve Mesude çiftine vermek istediğini söyler. Bu haberi alan Mesude çok mutlu olur ve gidip Mustafa'ya haber verir. Mustafa da çok mutlu olur. Beraber çocuğu almaya giderler. Bu olaydan sonra mutlu bir şekilde hayatlarını sürdürürler.

Roman, düzensiz göçmen sorununu ele alıyor ve bu gerçeği okurlarına kurgusal düzlemde veriyorsa da bu tarz bir göçün dışında kişilerin yaşadığı veya hissettiği manevi göç diyebileceğimiz değişimler de görülmektedir.

1.1. Düzensiz Göçmenler

Bir ülkeden başka bir ülkeye gitmek için en azından geçerli bir kimlik belgesi, pasaport, vize vb. gibi birtakım mecburi yasal evrak işlemleri vardır. Savaş ve çatışmalardan kaçanlar öncelikle yasal yolları denedikten sonra başarısız oldukları durumlarda yasal seyahat prosedürleri dışındaki yollarla diğer ülke sınırlarını geçmektedirler. Bu durum beraberinde düzensiz göçmen sorununu ve uluslararası insan (göçmen) kaçakçılığı şebekelerini ortaya çıkarmaktadır. (Adıgüzel, 2016: 107)

Romanda neredeyse her gün televizyondan gördüğü göçmenlerin zor yolculuklarına Mustafa kendi gözleriyle şahit olur. Ülkelerini terk edip yeni bir ülkede yeni bir hayat kurmaya çalışan bu umutla yola çıkan insanların acımasız sonunu gözler önüne seren bir sahnedir. Bu ölümcül göç yolculuğu kurgusal bir düzlemde anlatılan hayatın en hakiki hikâyesidir.

Hızlı motoruyla yaklaştıkça bunun kütük olmadığını anladı. İnsana benziyordu, yüzü suyun içindeydi, suyun hareketiyle sallanıp duruyordu. Birkaç metre daha yaklaşıncaya hiçbir kuşkusu kalmadı. Evet bir kadındı bu... Kimdi bu kadın, niye açık denizdeydi, bir gemiden mi düşmüştü acaba? Derken dün gece

ortalığı birbirine katan fırtınayı hatırladı. Yunan adalarına geçmeye çalışırken sık sık alabora olan şişme botlardaki göçmenlerden biri olmalıydı. (Livaneli, 2021: 21)

Zülfü Livaneli, bu parçada düzensiz göçmenlerin zorlu sürecini Mustafa'nın hikâyesi ile birleştirir. Yaşananların gerçekliği kurgusal bir düzlemde verilmiş olsa da göçmenlerin yaşadıkları olumsuz süreç gözler önüne sermektedir. Bu sahne sadece bir ölüm olarak değil umudun ölümü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dönüş yolunda kadının yüzüne bakıp durdu, nereli olduğunu anlamaya çalıştı. Suriye, Pakistan, Afganistan gibi yerlerden olmalıydı... O bununla uğraşırken yekeyi bırakmıştı ama başını kaldırmaz kaldırmaz bir başka gövdeye çarpacak üzere olduğunu gördü, dümeni sert bir hareketle sağa kırdı. Sonra döndürüp yavaşça geldi. Bir insan daha vardı denizde. Bir erkek, ... (Livaneli, 2021: 22)

Mustafa bu sahneden sonra denizde bebek Samir'i de bulur. Ölülerini jandarmaya teslim ettikten sonra bebeği eve götürür ve çiftin bebekle geçirdikleri mutlu ama saklamanın verdiği korku dolu günlerin ardından Mesude, bebeğin annesinin yaşadığını öğrenir. Bebeği annesine götürüp verir. Her şey ortaya çıkmıştır. Mustafa hapishaneye girer. Orada karşılaştığı bir adamdan duydukları kendisini üzümüştür. Romandan alınan aşağıdaki parça göçmen kaçakçılığı gerçeğini gözler önüne sermektedir:

Çipil gözlü adamın anlattıkları, hiç bilmedikleri bir dünyanın kapısını aralıyordu. "Afganistan Pakistan gibi ülkelerden savaştan kaçanlarda İran üstünden gelir. Buradaki patron İran'dakilerle görüşür. Bir göçmen grubunu alıp günlerce yürüyerek dağlardan aşırıp sınıra getirirler. Bazen güvenlik yakalar grubu. Herkes bir yana kaçır, dağlarda kaybolurlar Çoğu da kurtlara yem olurlar ya da soğuktan donarak ölür. Sınırı aşabilenleri Türk patronun adamlarına teslim ederler, onlar da herkesi şok evleri denilen, herkesin bir arada kaldığı büyük evlere koyarlar. Eğer şansları varsa sıcak yemek verilir. Orada ne kadar bekleyecekleri belli olmaz. Sonra alırlar bunları kıyıya bize getirirler. Çok büyük, uluslararası bir iş bu. Büyük para dönüyor. (Livaneli,2021: 94)

Göçmen kaçakçılığını bir iş olarak yapan kişiler aynı zamanda göçmenler için umut taciridir. Bu iş devlet tarafından onaylanmamaktadır. Yani yasadışı bir iştir. Göçmenlerin hem paralarını hem umutlarını alan bu insanlar çoğunlukla hayatlarına da doğrudan veya dolaylı olarak son vermektedir. Sağlıksız yaşam koşulları, kapasitesinin çok üzerinde yapılan ve tehlikeli olan yolculuklar gibi sebeplerle göçmenler büyük umutlarla çıktıkları yolculuklarda hayatlarını kaybetmektedir.

1.2. Bu Dünyadan Göç

Romanda gördüğümüz ilk göç Mustafa ve Mesude'nin denizde kaybolan oğulları Deniz'in bulunamamasıdır. Hem ruhen hem bedenen göç eden çocuğun arkasında ruhları göç etmiş bir anne ve baba kalmıştır. Mustafa ve Mesude'nin bu ölümün ardından yaşadıkları manevi bir göçtür. Bu ruh göçünün Mesude de Mustafa da farkındadır. Artık birbirleri için beraber yaşayan iki bedenden farksızdırlar. Ölen çocuklarının ardından ikisinin de hayata tutunacak bir dalı kalmamıştır.

Pazar günü denize meraklı oğlunun onunla birlikte sabah erkenden kalkışı, gözlerinin içi gülen yedi yaşındaki çocuğun motor denize açılırken duyduğu sevinç, elini aşağı sarkıtıp minik parmaklarının suları yarararak ilerleyişini izlemesi, "Baba baba, bana bak!" diye bağırması, babasının dikkatli ol demesi üzerine başını kaldırıp minnettar gözlerle bakışı, sonra gökyüzünü kara bulutların kaplaması, o serin rüzgar, açık denizde çıkan fırtına, kayığın denizin ortasında bir ceviz kabuğu gibi sürüklenişi, yandan gelen bir dalgaya direnemeyerek alabora oluşu, ters dönen sandala yapışmış durumdayken, su dolan gözleriyle her yere baktığı hâlde oğlunu bir türlü göremeyişi, kabaran denize dalıp dalıp çıkmaları, denizin altını da karıştıran fırtınada saatlerce oğlunu araması, devrilmiş sandalın üstüne çıkarak umutsuzca çevreyi gözden geçirmesi, acaba bir ağa mı takıldı diyerek ağları araştırması... (Livaneli, 2021: 11)

"Arkadaşları severdi onu. Bu huylarına da alışmışlardı. Onun en yakın dostu cigaradır derler ve Allah kimsenin başına evlat acısı vermesin duasıyla tahtalara vururlardı." (Livaneli, 2021: 12) cümlelerinden anlaşıldığına göre kasaba halkı da bu ruh göçünün farkındadır.

1.3. Acı Sondan Gelen Sevgi Göçü

Denizde ölü bulduğu kadın ve adam dışında Mustafa'ya yunuslar küçük bir şişme botun içinde bebek getirirler. Bebekten hafif bir inleme sesi duyunca Mustafa, bebeğin dudaklarını temiz bir suyla ıslatır. Yanında bulunduğu eriyen çikolatayı parmağına batırır ve bebeğe verir. Sahilde bekleyen jandarmalara bebekten hiç bahsetmez. Onu eve götürür ve:

Mesude, "Kim bu bebek Mustafa?" diye meraklandı.

Mustafa, "Deniz" dedi.

"Hangi Deniz, Bunun adı da mı Deniz?"

"Ben koydum" dedi Mustafa "yolda gelirken koydum. Deniz, Denizimizi aldı ama sonra bize başka bir Deniz verdi..." (Livaneli, 2021: 27)

İşte bu andan itibaren Mustafa ve Mesude'nin kalbine bir sevgi göçü başlar. Bu sevgiyle beraber onları terk eden ruhları geri gelir ve hayata dönerler. Çocuğu vermeye kıyamazlar ve bebeğin onlarda olduğunu da kimse bilmez. Birkaç gün göçle gelen bebeğin getirdiği o mutlulukla eski günlerdeki gibi hissetmeye başlarlar. Ama bu sevgi seli yerini Mesude'nin gönlünde suçluluğa bırakmaya başlar. İkisi de bu bebeğin annesinin yaşıyor olma ihtimalini düşünür. Ama Mustafa bebeği götürüp emniyete teslim etmek yerine başka yollar arar.

1.4. Göçün Etkisinde İki Anne Bir Bebek

Deniz bebeğin annesi yoğun bakımdan çıkar. Savcı Mustafa'yı tekrar sorguya çağırır. Mesude bunu duyunca hastaneye bebeğin annesini göremeye gider. Hastanede çalışan arkadaşına önce kadını sorar. Kadının "Samir" diye sayıkladığını öğrenir. Kadını görünce Deniz bebeği gerçek annesine vermenin daha doğru olacağına karar verir ve:

Ertesi gün Mesude, ökseye yakalanmış küçük bir kuş gibi çarpınan yüreğine bastırıldığı bebeciği alıp hastaneye gitti. Dördüncü kata çıktı, hasta kadının yattı odaya girmeden önce Samir Deniz'i son kez öptü, sonra zavallı kadın daha ne olduğunu anlayamadan bebeği onun kucağına bıraktı; kadının gözleri büyüdü, inanmadan baktı bebeğe. Mesude'yle göz göze geldiler, kadın bir şey soracakmış gibiydi, elini uzattı, zayıf, esmer, kemikli bir kol çıktı hastane göleğinin yeninden. Çaresizlikten erimiş bir bedenini yardım ve şükran çığlığıydı o el. Bu sessiz çığlığı duydu Mesude, bir tek o duydu. (Livaneli, 2021: 89)

Çocuk kaybetmenin ve çocuk hasretinin ne demek olduğunu bilen Mesude'nin verdiği bu karar ile kendisi için yine göç başlamış olur. Ancak bir süre sonra eve gelen memurlardan alınan haberle göçmen anne Zilha Şerif, bebek Samir Deniz'i kendilerine vermek ister. Şartları iyi olmadığından çocuğuna Mesude ve Mustafa çiftinin daha iyi şartlar sunabileceğini düşünür. Aynı dili konuşmasalar da anne annenin hâlinde, gözünden anlar. Bebek, iki kadının ortak göçü olmuştur. Zilha anneliğinden, sevgisinden fedakârlık yapar ve bebeğinin daha iyi bir hayatta olmasını diler. Zilha ve Mesude'ninki göçün sınırdığı ve birleştirdiği iki ayrı hayattır.

Sonuç

Göç geçmişten bugüne insanlık tarihinin bir gerçeği bir parçası olan bir etkinliktir. Savaş, doğal afet, yokluk, daha iyi hayat, iş imkânları vb. sebeplerden dolayı insanlar göç etmiştir ve göç etmeye devam etmektedir. Kişiyi etkileyen, kişinin etkilendiği toplumsal bir konu olan göç, bireyle ve toplumla ilgili bölümlerin konusu olarak karşımıza çıkar. Edebiyat da toplumsal boyutu olan sanatlardan biridir. Şairlerin ve yazarların toplumu ilgilendiren konulardan uzak durması düşünülemez. Kendisi de toplumun bir parçası olan yazar ya konuların/olayların gözlemcisi olmuştur ya öznesi olmuştur ya da yaşananları iştmiştir. Yazar, derin hayal gücü ve ustaca yapılan gözlemler sonucu eserlerinde toplumsal konulara değinir.

Kendisi de göç etmek zorunda kalan Zülfü Livaneli son zamanlarda göç mücadelesinin ağır sonuçlarına, göçün hayatlara etkisine Balıkçı ve Oğlu adlı romanında yer verir. Aileleri Girit göçmeni olan Mesude ve Mustafa'nın hayatı, bir göçmen botunun batması ve bir bebeğin o bottan kurtulup Mustafa'yla karşılaşmasıyla değişir. O zamana kadar sadece haberlerden bilinen, duyuldukça alışılan göçmenlik sorunuyla bir anda karşı karşıya kalırlar. O günden sonra çıkan haberleri bile eskisinden çok farklı dinlerler. Göçmenlik sorunu artık onların hayatlarının sonuna kadar bir parçaları olur.

Kaynakça

- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları
- Akgün, A. (2015). *Türk Edebiyatı Bağlamında Edebiyat-Göç İlişkisi ve Göçmen Edebiyatları Üzerine Bir Deđerlendirme*. *Göç Dergisi*, (2), 69-84
- Can, Y. (2011). *Göç ve Kent: 1989'dan Günümüze Göç Eden İnsanların Kent Adaptasyonu Diyarbakır Örneđi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Cihangir, M. (2020). "Koca Ren", "Cinlerle Yolculuk" ve "Gönülsüz Köktendinci" Adlı Eserlerde Göç/Göçmenlik ve Ötekileşme/Ötekileştirme. [Doktora Tezi]. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir
- Çakır, Z. (2021). *Göçmen Edebiyatı ve Sadık Yemni'nin Alsancak Börekçisi, Amsterdam'ın Gülü ve Muhabbet Evi Romanlarında Göç Olgusu*. [Yüksek Lisans Tezi]. Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum
- Çavuş, B. (2020). *Türk Romanında Dış Göç (1960-1990) (a. J. Greimas'ın Eyleyenler Modeline Göre Dış Göç Romanlarında Yapı*. [Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya
- Erbaş, H. (2019). *Gidişlerden Kaçışlara Göç ve Göçmenler Kuram, Yöntem ve Alan Yazıları*. Ankara: Phoenix Yayınevi
- Gürkan, M. (2006). *Sosyolojik Açıdan Göç ve Yasadışı Göç Hareketleri*. [Yüksek Lisans Tezi]. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale
- Livaneli, Z. (2021). *Balıkçı ve Oğlu*. İstanbul: İnkılap Yayınları
- Türkçe Sözlük* (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- MARSHALL, G. (2005). *Sosyoloji sözlüğü*. (D. K. Osman Akınhay, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
- Solgun, C. ve Durat G. (2017). *Göç ve Ruh Sağlığı*. *Journal Of Human Rhythm*, 3 (3), 137-144
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.